

MLADI ISTRAŽIVAČI U DRUŠTVENIM NAUKAMA U SRBIJI

Priređivači edicije:

Ivan Stošić i Mihajlo Đukić

 Regional Research
Promotion Programme | **Western Balkans**

Izdavač

Institut ekonomskih nauka

Zmaj Jovina 12, Beograd

Tel. (011) 2622-357, 2623-055

Faks: (011) 2181-471

www.ien.bg.ac.rs

office@ien.bg.ac.rs

Recenzenti

Prof. dr Ivan Stošić

Mr Mihajlo Đukić

Kompjuterska obrada Institut ekonomskih nauka, Beograd, 2015

Tiraž 120 primeraka

ISBN 978-86-89465-16-7

Sva prava zadržana. Ni jedan deo ove knjige ne može biti reprodukovan u bilo kom vidu i putem bilo kog medija, u delovima ili celini bez saglasnosti izdavača, odnosno autora priloga.

Studija 1:

Uslovi rada i status mladih istraživača na univerzitetima, institutima i u nevladinom sektoru

**AUTORI:
SLOBODAN OCOKOLJIĆ
JELENA KLEUT
BOJANA RADOVANOVIĆ**

Beograd, 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. TRENDOVI U NAUČNOISTRAŽIVAČKOJ DELATNOSTI, ZAKONSKI I INSTITUCIONALNI KONTEKST	8
2.1 Ključni pokazatelji naučnoistraživačke delatnosti, društvene nauke i mladi istraživači.....	8
2.2 Strateški i institucionalni okvir, društvene nauke i mladi istraživači	13
2.3 Mladi istraživači u organizacijama civilnog društva i evropski trendovi u saradnji naučnoistraživačkih organizacija sa OCD	18
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA: PROBLEMI MLADIH ISTRAŽIVAČA U DRUŠTVENIM NAUKAMA.....	21
3.1 Problem 1 - Zatvorenost sistema i nedovoljan rad sa mladim istraživačima	22
3.2 Problem 2 - Nedostatak sredstava za empirijska istraživanja i projekti bez jasnih ishoda.....	24
3.3 Problem 3 – Socio-ekonomski položaj mladih istraživača:.....	26
3.4 Problem 4 - Administrativno-tehnički kapaciteti istraživačkih organizacija: istraživači zarobljeni u administrativnim poslovima	29
4. ZAKLJUČAK	30
LITERATURA.....	33
ANEKS.....	35

Projekat Nacionalni dijalog u oblasti društvenih nauka u Srbiji, 2014-2016 sprovodi se u okviru Regionalnog programa podrške istraživanjima u oblasti društvenih nauka na Zapadnom Balkanu (RRPP), koji vodi Univerzitet u Friburgu, uz finansijsku podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC). Mišljenja izneta u ovoj studiji su mišljenja autora i ne predstavljaju nužno mišljenja Instituta ekonomskih nauka, Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC) niti Univerziteta u Friburgu.

SAŽETAK

Svrha studije je dubinsko sagledavanje problema i izazova sa kojima se suočavaju mladi istraživači na fakultetima, naučno-istraživačkim institutima i u organizacijama civilnog društva. Studija je nastala na osnovu fokus-grupnog intervjua sa 20 mladih istraživača i na osnovu diskusije tokom okruglog stola o položaju mladih istraživača u društvenim naukama. Pored metode fokus grupe korišćena je i analiza relevantne sekundarne literature, kao i strateškog i zakonskog okvira. Ključni nalazi dobijeni istraživanjem su da mladi istraživači u društvenim naukama pokušavaju da kombinuju rad u sektoru visokog obrazovanja i naučnog istraživanja i rad u neprofitnom sektoru, te da nedostatke u jednom sektoru pokušavaju da nadomeste radom u drugom. Mladi istraživači na fakultetima i institutima navode nedovoljnu finansijsku podršku za empirijska istraživanja i male plate kao osnovni razlog za dodatni rad u organizacijama civilnog društva (OCD). Uslovi rada u neprofitnom sektoru se smatraju boljim zbog efikasnije administrativne podrške i fleksibilnijih procedura u pisanju projektnih predloga i sprovođenju projekata. Pored toga, rad u organizacijama civilnog društva vidi se i kao prilika za sticanje znanja iz oblasti upravljanja projektima. Nemogućnost da se fokusiraju na doktorski rad i nedostatak finansijskih sredstava za terenska istraživanja predstavljaju najveću prepreku u radu mladih istraživača na fakultetima i institutima. Mladi, zaposleni na institutima i fakultetima, obično su angažovani u nastavi, zatim u sprovođenju projekata koje finansira ministarstvo, kao i na projektima međunarodnih donatora i imaju obaveze rada na svojim doktorskim tezama kako bi mogli da zadrže stečena zvanja i napreduju u profesiji. Sa druge strane, istraživači u OCD koje su projektno finansirane istovremeno rade na nekoliko često vrlo tematski različitih projekata kako bi iz projektnih fondova pokrili svoje plate. Stoga obe grupe mladih istraživača sebe percipiraju kao „rastrzane na 1000 strana“ što se na kraju odražava na kvalitet naučne produkcije.

SUMMARY

The aim of this study is to provide in-depth analysis of problems and challenges that young researcher are facing during their work at the universities, research institutes and civil society organizations. Study is developed on the basis of focus group interview held with 20 young researchers and on the basis of round table discussion about the position of young researchers in the social science research sector. Beside the focus group method, analysis of relevant secondary literature and legal and strategic framework was used. Key findings are that young researchers in the social sciences are trying to combine activities in the sector of higher education and scientific research and work in non-profit sector. In this way they are trying to overcome weaknesses of one specific sector by using advantages of other sectors. Young researchers from faculties and institutes claim that insufficient financial support for empirical research and low salaries are primary reasons for their additional activities in the civil society organizations. Conditions for work in this sector are perceived as better due to more funds for field work and more efficient administrative support in project implementation. In addition, work in the CSOs is also a chance for acquiring skills in project management. Consequently, inability to focus on their PhD thesis and lack of financial means for field work are the biggest obstacles for young researcher engaged with the faculties and institutes. Researchers employed in these organizations are usually engaged in teaching, in implementation of the projects financed by the Ministry, in the projects supported by international donors and they have commitments regarding their PhD thesis in order to keep their academic positions. On the other hand, researchers from CSOs which are funded by the project are working simultaneously on several thematically different projects in order to cover their salaries from the project funds. That's why both group of researcher defined themselves as "overloaded". As a final consequence this leads to low quality of scientific production.

Lista grafikona

Grafikon 1 Kvalitet i kvantitet naučne produkcije u zemljama Zapadnog Balkana i uporednih zemalja, 2003 - 2010. godina. Preuzet iz World Bank, 2013, str. 6	10
Grafikon 2 Broj naučnih radova (Article i Proceedings Paper) objavljenih od strane naučnika iz Srbije i zemalja u okruženju. Grafikon preuzet iz prezentacije Tibor Sabo <i>Nauka u Srbiji i okruženju 2002-2012. sa osvrtom na društvene nauke</i> , po podacima Thomson Reuters/ISI Web of Knowledge.....	11
Grafikon 3 Broj naučnih radova (Article i Proceedings Paper) objavljenih od strane naučnika iz Srbije i zemalja u okruženju u oblasti društvenih i humanističkih nauka. Grafikon preuzet iz prezentacije Tibor Sabo <i>Nauka u Srbiji i okruženju 2002-2012. sa osvrtom na društvene nauke</i> , po podacima Thomson Reuters/ISI Web of Knowledge (* Broj radova u 2011. i 2012. godini nije konačan)	11
Grafikon 4 Struktura naučnoistraživačkog i istraživačko-razvojnog sistem Srbije; preuzet iz Kutlača, Semenčenko, Nedović i Kolić, 2011, str. 25	15

Lista tabela

Tabela 1: Istraživačka pitanja i problemi mladih istraživača u društvenim naukama.....	8
Tabela 2: Osoblje NIO po sektorima realizacije u oblasti društvenih nauka. Tabela je urađena po podacima dostupnim u <i>Naučnoistraživačka delatnost u Republici Srbiji, 2012</i> (Republika Srbija. Republički zavod za statistiku, 2013)	30
Tabela 3: Aneks: Institucije u kojima rade učesnici fokus grupe.....	35
Tabela 4: Aneks: Zakonski i strateški okvir za naučnoistraživačku delatnost u Republici Srbiji.....	35
Tabela 5: Aneks: Aktuelne mere podsticaja za mlade istraživače	36

Lista skraćenica

MPNTR	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
NIO	Naučno-istraživačke organizacije
OCD	Organizacije civilnog društva
Zakon	Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti (Sl. glasnik RS, br. 110/2005, 50/2006 i 18/2010)

1. UVOD

U Strategiji naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2010. do 2015. godine konstatuje se da je piramida naučne zajednice zabrinjavajuća, da je mladih istraživača premalo i da je prosečna starost istraživača 44,3 godine (str. 9). Kako bi se ovaj problem rešio Republika Srbija pokrenula je nekoliko mehanizama za podršku mladim istraživačima. Njihovo vrednovanje biće moguće tek 2015. godine kada se napravi presek rezultata strateških mera. Kao indicija ovog preseka može da se posmatra istraživanje koje je 2013. godine sproveo Institut ekonomskih nauka u okviru Regionalnog programa podrške istraživanju u oblasti društvenih nauka (RRPP). Ono pokazuje da se mladi naučnici u društvenim naukama suočavaju sa mnogobrojnim problemima (Valić Nedeljković i Kmezić, 2013) od kojih neki nisu ni prepoznati u strateškim dokumentima.

U susret novoj strategiji Institut ekonomskih nauka, uz potporu Regionalnog programa podrške istraživanjima u oblasti društvenih nauka na Zapadnom Balkanu (RRPP), nastavlja analize stanja u društvenim naukama sa posebnim naglaskom na mladim istraživačima. Ova studija deo je ovog šireg projekta pod nazivom *Nacionalni dijalog u oblasti društvenih nauka u Srbiji, 2014-2016. Godine* i u njoj će biti predstavljeni problemi koje mladi istraživači percipiraju kao važne. Nalazi se temeljena fokus-grupnom intervjuu sa 20 mladih istraživača održanog u maju mesecu 2014. godine u Beogradu. U fokus grupi su učestvovali mladi koji rade pri različitim organizacijama – na državnim i privatnim fakultetima, naučnim institutima i u organizacijama civilnog društva (videti Aneks, Tabela 3: Institucije u kojima rade učesnici fokus grupe). Glavni zaključci sa fokus grupe predstavljeni su na okruglom stolu pod nazivom *Mladi istraživači: položaj i mogućnosti* koji je organizovan 30. maja 2014. godine u saradnji sa Centrom za promociju nauke i Fondom za mlade talente. U diskusiji o problemima i načinima njihovog rešavanja učestvovalo je preko pedeset mladih istraživača, predstavnika univerziteta, naučnih instituta, nevladinih i međunarodnih organizacija, kao i predstavnika Ministarstva za prosvetu, nauku i tehnološki razvoj. Učesnici oba događaja imali su priliku i da pisanim putem dostave svoje predloge i komentare na osnovne nalaze istraživanja i praktično politička rešenja koja su bila izneta tokom

diskusija. Pored metode fokus grupe korišćena je i analiza relevantne sekundarne literature, kako bi se upotpunili nalazi dobijeni u okviru pomenutih događaja.

Opšte teškoće sa kojima se suočava celokupna naučnoistraživačka zajednica ne spadaju u okvir ovog istraživanja. Jedan deo problema koje uočavaju mladi istraživači u društvenim naukama verovatno muči i mlade naučnike u drugim oblastima, a drugi verovatno proizilazi iz specifičnosti društvenih nauka. Međutim, namera ove studije nije da pruži komparativne uvide. Istraživanje koje je sprovedeno pruža osnovu da se predstave i sagledaju problemi koje vide mladi u društvenim naukama, bez obzira na to da li su oni starosno i disciplinarno specifični.

Ključna pitanja koja su postavljena u studiji, i učesnicima fokus grupe, su sledeća pitanja:

- I. Koje su osnovne **razlike i sličnosti u uslovima za rad** mladih istraživača na fakultetima, naučnoistraživačkim institutima i u organizacijama civilnog društva?
 - a. U kojoj meri je institucionalni i zakonski okvir prepreka, a u kojoj podsticaj za rad i razvoj mladih istraživača?
 - b. U kojoj meri i na koje načine je rad mladih istraživača u oblasti društvenih nauka povezan između sektora?
 - c. Zašto se mladi odlučuju za rad u jednom od sektora ili organizacija?
 - d. Koliko međusobno sarađuju i da li postoje oblasti u kojima se rad mladih istraživača na fakultetima, institutima i u organizacijama civilnog društva preklapa?
- II. Kako mladi istraživači vide svoj **socio-ekonomski položaj** i koji su im najveći problemi u svakodnevnom radu?

Na osnovu odgovora na navedena pitanja formulisali smo pet osnovnih problema koji će biti analizirani u nastavku teksta (videti Tabelu 1). U njih spadaju zatvorenost sistema i nedovoljan rad sa mladim istraživačima, nedostatak sredstava za empirijska istraživanja i projekti bez jasnih ishoda, nepovoljan socio-ekonomski položaj mladih istraživača, kao i neadekvatni administrativno-tehnički kapaciteti istraživačkih organizacija. Postavljena pitanja i na osnovu njih formulisani problemi svakako nisu jedini. Drugi problemi mladih istraživača u društvenim naukama biće tematizovani u

ostalim studijama koje su predviđene u okviru projekta *Nacionalni dijalog u oblasti društvenih nauka u Srbiji, 2014-2016.* godine.

Tabela 1: Istraživačka pitanja i problemi mladih istraživača u društvenim naukama

Pitanja	Problemi	Na strani
Uslovi za rad - sličnosti i razlike među sektorima	Problem 1 – Zatvorenost sistema i nedovoljan rad sa mladim istraživačima	19
	Problem 2 – Nedostatak sredstava za empirijska istraživanja i projekti bez jasnih ishoda	20
Socio-ekonomski položaj i prepreke ka boljim ishodima naučnoistraživačke delatnosti	Problem 3 – Nepovoljan socio-ekonomski položaj mladih istraživača	22
	Problem 4 – Administrativno-tehnički kapaciteti istraživačkih organizacija: istraživači zarobljeni u administrativnim poslovima	25

Za razumevanje problema mladih istraživača potrebno je prvo pružiti širi kontekst naučnoistraživačkog rada u Srbiji. Zato će u narednom poglavlju biti predstavljeni neki od najvažnijih trendova u nauci, zatim strateški i institucionalni okvir, kao i prethodna istraživanja o mladima u društvenim naukama. Budući da Srbija pripada Evropskom obrazovnom prostoru, biće predstavljene i pojedine definicije, strateška opredeljenja i prakse Evropske unije. Razumevanje domaćeg konteksta i EU iskustva i, kao najvažniji deo, problemi koje uočavaju mladi istraživači čine osnovu da se ponude praktično političke preporuke.

2. TRENDOVI U NAUČNOISTRAŽIVAČKOJ DELATNOSTI, ZAKONSKI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

2.1 Ključni pokazatelji naučnoistraživačke delatnosti, društvene nauke i mladi istraživači

Od 2005. godine, kada su doneti *Zakon o visokom obrazovanju* i *Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti*, a nakon priključivanja Republike Srbije Bolonjskom procesu, u toku su reforme visokog obrazovanja i nauke. Većina promena imala je za cilj da poboljša uslove za studiranje i naučnoistraživački rad i da kroz ova poboljšanja približi Srbiju Evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA) i Evropskom istraživačkom prostoru (ERA). U periodu od 2005. godine do danas istraživači iz Srbije učestvovali su Šestom okvirnom programu (FP6 od 2002. do 2006. godine) pod

statusom istraživača iz treće zemlje i Sedmom okvirnom programu (FP7 od 2007. do 2013. godine) u statusu istraživača pridružene zemlje (FP7). U tekućem Okvirnom programu Evropske unije za istraživanje i inovacije, za period od 2014. do 2020. godine Horizont 2020, Srbija učestvuje kao pridružena zemlja. Sudeći po prezentaciji o navedenom programu koja je održana u Rektoratu beogradskog univerziteta istraživači iz Srbije će na raspolaganju godišnje imati približno 1.1 milion evra za umrežavanje i sprovođenje istraživanja u okviru projekata pod ovim programom (Dukić, 2014). Beogradski univerzitet je po klasifikaciji šangajske liste uspeo da uđe među 400 najboljih na svetu¹, započeta je izgradnja stanova za mlade istraživače i njihova gradnja se odvija različitom dinamikom u različitim univerzitetskim centrima u Srbiji,² 2011. godine Ministarstvo je potpisalo ugovor o zajmu sa Evropskom investicionom bankom, Razvojnou bankom Saveta Evrope i Evropskom komisijom, koji zajedno sa domaćim kofinansiranjem od 195 miliona evra, čine sumu od 400 miliona evra koja bi trebalo da bude upotrebljena za jačanje istraživačkih i razvojnih kapaciteta u Srbiji³, Republički zavod za statistiku je po važećim svetskim standardima počeo da dostavlja podatke donosiocima odluka, pokrenuti su finansijski instrumenti za podršku mladim istraživačima. Kao značajnu promenu treba navesti i to da su počele da se organizuju trogodišnje doktorske studije, kao studije trećeg ciklusa prema Bolonjskoj deklaraciji. Takođe, sa idejom okretanja ka međunarodnim praksama i povećanju konkurentnosti naučnih rezultata, uvedeni su novi kriterijumi vrednovanja naučnog rada, kriterijumi kojima se podstiče intenzivnije publikovanje radova, posebno u prestižnim međunarodnim časopisima.

Najvidljiviji pomak do kojeg su navedene mere dovele jeste značajan napredak u objavljivanju uticajnih naučnih publikacija. U periodu od 2003. do 2010. godine Srbija je značajno napredovala u kategoriji uticajnih naučnih publikacija objavljenih na 10.000 stanovnika u odnosu na prosek zemalja Zapadnog Balkana, sustižući bezmalo prosek

¹ Dostupna: <http://www.shanghairanking.com/>; Mada je na primer po sajtu Quacquarelli Symonds (QS) World University Rankings Beogradski univerzitet na poziciji 700+. Dostupno na <http://www.topuniversities.com/university-rankings>

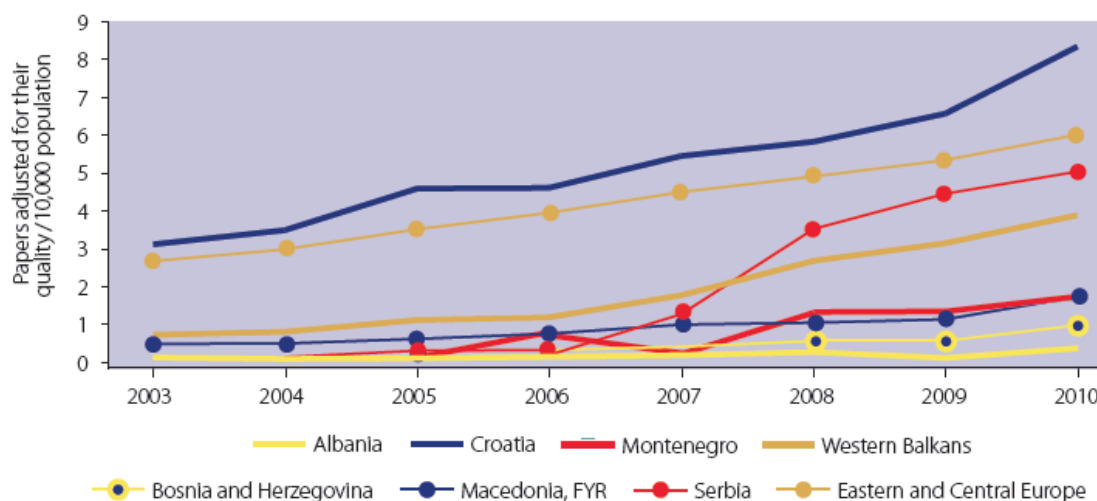
² Za više informacija pogledati: za Beograd- <http://www.politika.rs/rubrike/Beograd/Mladi-naucnici-stare-cekajuci-stanove.lt.html>; Kragujevac - <http://www.piu.rs/news.php?id=134>; Vojvodina - <http://www.fonduns.uns.ac.rs/fondacija.html>

³ Za više informacija o projektu *Higher Education Teaching Infrastructure Programme – Technical Assistance to Support the Project Implementation Unit of the Ministry of Science and Technological Development in the Implementation of the R&D Infrastructure Initiative (EIB)* pogledati: http://mapa.euinfo.rs/map/projectdetail/75?project_id=97

zemalja centralne i istočne Evrope. Nešto manje vidljiv pomak je i u broju istraživača. Prema podacima Zavoda za statistiku u 2010. godini broj istraživača je povećan za 5% u odnosu na prethodnu godinu (Statistički godišnjak Republike Srbije, 2012, str. 341), a u 2011. godini je baza zaposlenih u istraživačko-razvojnoj delatnosti porasla za 7% u odnosu na 2010. godinu (Statistički godišnjak Republike Srbije, 2013, str. 347).

Ipak, i pored navedenih poboljšanja Srbija i dalje ne uspeva da sustigne prosek zemalja EU i Centralne i istočne Evrope. Prema broju uticajnih naučnih publikacija objavljenih na 10.000 stanovnika Srbija značajno zaostaje za prosekom EU 27, a kako pokazuju podaci navedeni u *Regionalnoj inovacionoj strategiji istraživanja i razvoja Zapadnog Balkana* iz 2013. godine Srbija je po broju kvalitetnih publikacija iznad proseka zemalja Zapadnog Balkana. (Grafikon 1). Ipak, o neefikasnosti i neefektivnosti investicija u nauku u odnosu na produktivnost merenu brojem patenata govori i podatak da registracija jednog patenta u Srbiji zahteva osam puta više investicija u istraživanje i razvoj nego što je to slučaj u Nemačkoj. (Svetska banka, 2013)

Grafikon 1 Produkcija naučnih publikacija na 10 000 stanovnika u zemljama Zapadnog Balkana.

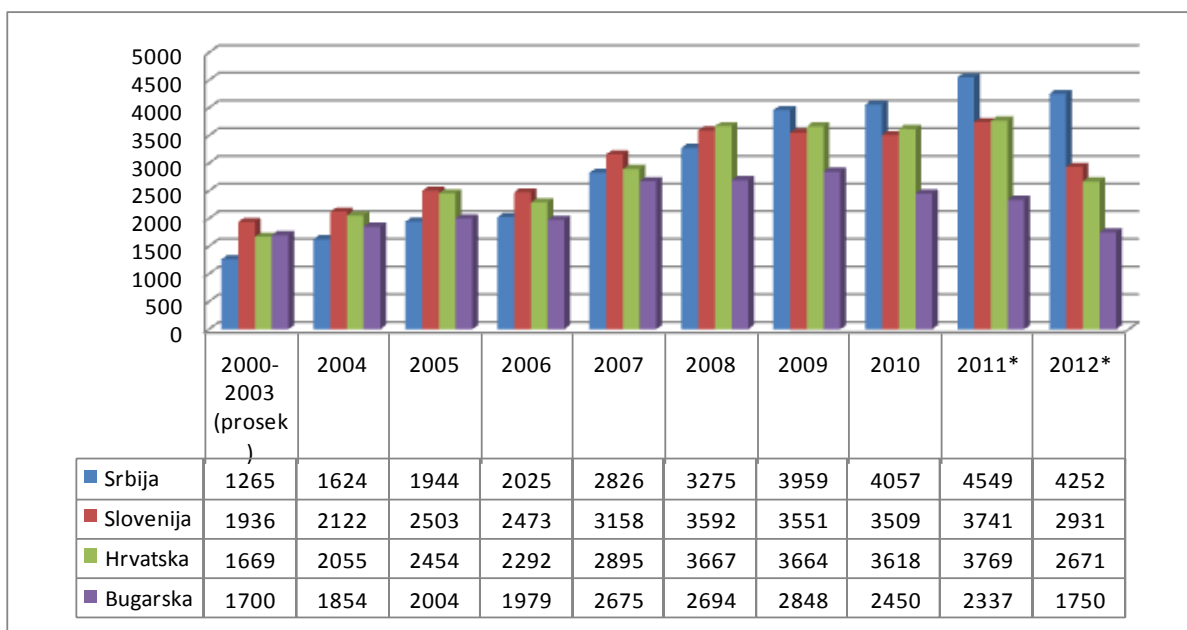

Prilagođena u odnosu na kvalitet, 2003. - 2010. godina. Preuzet iz World Bank, 2013, str. 6.

Situacija je posebno teška u društvenim i humanističkim naukama u kojima je u periodu od 2000. do 2003. godine u proseku objavljivano 30 naučnih publikacija. U ovim oblastima, i pored povećanja broja naučnih radova u poslednjoj deceniji, i dalje zaostajemo iza Slovenije i Hrvatske. Ako se ima u vidu da je Srbija navedene zemlje

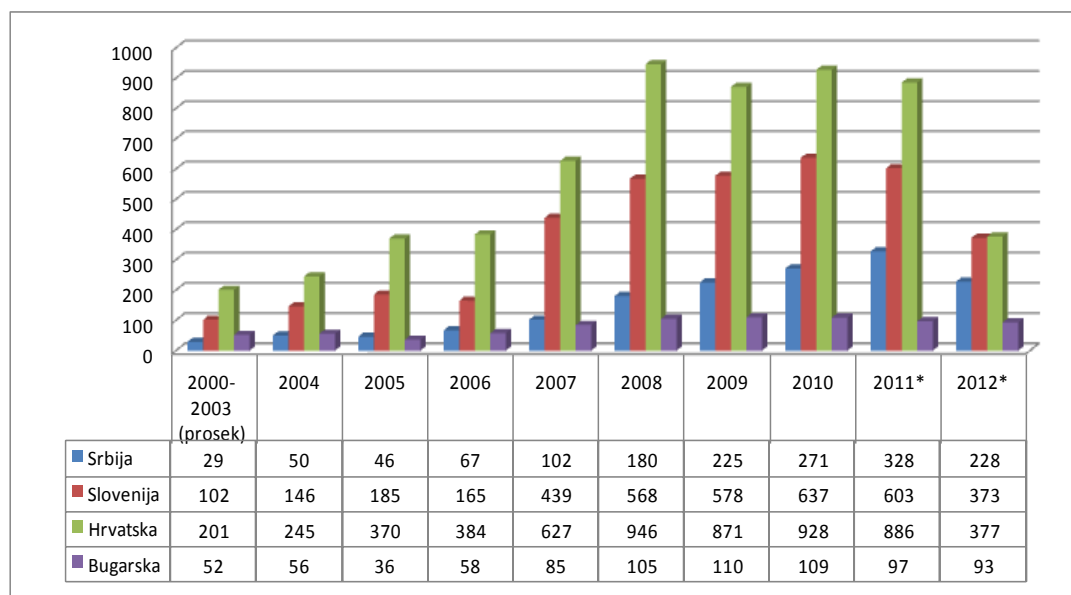
prestigla po broju publikacija u prirodnim i tehničkim naukama ovaj podatak dovoljno govori o potrebi ka angažovanju svih naučnoistraživačkih potencijala u zemlji kako bi i društvene nauke dostigle ovaj nivo. O pomenutoj diskrepanciji između broja naučnih radova najbolje govore Grafikoni 2 i 3 na kojima je prikazan trend promene u ukupnom broju naučnih radova i u društveno-humanističkim naukama u periodu od 2000. do 2012. godine za Srbiju i izabrane zemalje iz okruženja.

Grafikon 2 Broj naučnih radova (Article i Proceedings Paper) objavljenih od strane naučnika iz Srbije i zemalja u okruženju.

Grafikon preuzet iz prezentacije Tibor Sabo Nauka u Srbiji i okruženju 2002-2012. sa osvrtom na društvene nauke, po podacima Thomson Reuters/ISI Web of Knowledge (* Broj radova u 2011. i 2012. godini nije konačan)

Grafikon 3 Broj naučnih radova (Article i Proceedings Paper) objavljenih od strane naučnika iz Srbije i zemalja u okruženju u oblasti društvenih i humanističkih nauka.

Grafikon preuzet iz prezentacije Tibor Sabo Nauka u Srbiji i okruženju 2002-2012. sa osvrtom na društvene nauke, po podacima Thomson Reuters/ISI Web of Knowledge (* Broj radova u 2011. i 2012. godini nije konačan)

Čini se da se uvođenje novina sprovodi uz određene poteškoće. Da sistem inicijalno osmišljen zakonima iz 2005. godine nije lako sprovesti, pokazuje i činjenica da je *Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti* menjan u dva navrata (2006 i 2010. godine), a *Zakon o visokom obrazovanju* je menjan pet puta (2008, 2010, 2012, 2013 i 2014. godine). Stanje je posebno otežano malim ulaganjima u nauku. Kako se navodi u *Akcionom planu za sprovođenje strategije naučnog i tehnološkog razvoja RS - za period od 2014. do 2015. godine: Sa kreditnim sredstvima uloženim u infrastrukturu i naučnoistraživačku opremu, sredstvima iz donacija, IPA i neznatnim sredstvima iz privrede i uslužnog sektora, izdvajanja za nauku i istraživanje su, u poslednje dve godine, oko 0,5%* (str. 5).

U ovom širem kontekstu nauke u Srbiji mogu da se posmatraju rezultati istraživanja o stanju u društvenim naukama. Njih je relativno malo, pa ih treba sve i navesti, to su: *Istraživanja u oblasti društvenih nauka u Srbiji: Pregled stanja, karakteristični problemi i preporuke* (Stošić, Radovanović i Đukić, 2013), *Background Report on Social Sciences and Humanities:Serbia* (WBC-INCO.NET, 2011), *Istraživanja u društvenim naukama u Srbiji posle 1990. godine* (Urošević i Pavlović, 2014) i *Razvoj srpske nauke u svetlu evropskih integracija* (Kutlača, Semenčenko, Nedović i Kolić, 2011). U Izveštaju o društvenim i humanističkim naukama u Srbiji (*Background Report on Social Sciences and*

Humanities:Serbia), Kutlača i saradnici identifikuju pet slabosti: nedostatak finansija, posebno u kontekstu međunarodne saradnje, slabe veze između istraživanja i privrede ili javnih politika, slabe veze između istraživanja i obrazovanja, nedovoljno poznavanje stranih jezika, i mali broj istraživača pri sredini naučne karijere (WBC-INCO.NET, 2011, str. 5). Anketno istraživanje predstavljeno u studiji *Istraživanja u oblasti društvenih nauka u Srbiji: Pregled stanja, karakteristični problemi i preporuke* pokazalo je da sami istraživači kao glavne probleme navode: manjak sredstava za istraživanje, lošu organizaciju istraživanja, nedovoljne mogućnostima da se ostvari kontakt sa kolegama u inostranstvu, nedostupnost literature, loš institucionalni okvir, nepovoljan odnos naučnog rada i rada u nastavi, kao i nedostatak mogućnosti za stručno usavršavanje (Cvetičanin i Petrović, 2013, str. 61).

Kada se radi o mladim istraživačima navedena istraživanja nude kontradiktorne stavove. Dok ih recimo izveštaj Kutlače i saradnika o stanju u društvenim i humanističkim naukama (WBC-INCO.NET, 2011) u SWOT analizi svrstava u snage i šanse za Srbiju, podaci iz istraživanja *Kapaciteti, prakse i problemi naučno-istraživačke zajednice u Srbiji* govore da *mladi istraživači pokazuju najniži stepen naučne aktivnosti* i da imaju niži procenat učešća u domaćim i međunarodnim naučnim projektima nego ostali istraživači u društvenim naukama (Valić Nedeljković i Kmezić, 2013, str. 124). U okviru ovog istraživanja, kao ključni problemi navode se loš socio-ekonomski položaj mladih istraživača, veliko radno opterećenje, primena kriterijuma za vrednovanje naučnog rada i priznavanje studija u inostranstvu.

2.2 Strateški i institucionalni okvir, društvene nauke i mladi istraživači

Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2010. do 2015. godine jasno prepoznaje važnost društvenih nauka i mladih istraživača. Značaj društvenih nauka razmatra se u kontekstu *donošenja državnih odluka i afirmacije nacionalnog identiteta* i navodi se, između ostalog, da su društvene i humanističke nauke *neizostavni oslonac svih reformskih poduhvata, da igraju ključnu ulogu u davanju podrške u integrativnim procesima i definisanju strategija javnih politika, optimizaciji funkcionisanju institucija, uvođenju sistema praćenja postignutih rezultata kao i korektivnih mera*, da predstavljaju *intelektualnu potporu timovima koji su posvećeni strateškom planiranju i vođenju javnih institucija unutar raznih nivoa vlasti*. U *Strategiji*

se takođe navodi da se društvene i humanističke nauke *moraju što pre uključiti u multidisciplinarne studije*, da je u *mnogo većem obimu nužno finansirati terenski rad*, kao da će se *tražiti i delimična komercijalna održivost (Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2010. do 2015. godine, str. 35–37 i 42–43).*

U kontekstu mladih istraživača, u *Strategiji* se naglašava da je njihov broj nedovoljan. Kao mere se predlažu: poboljšanje doktorskih studija, povećanje podrške za usavršavanje istraživača, uključivanje mladih istraživača u rad na naučnoistraživačkim projektima, uvođenje kriterijuma razvoja karijera mladih istraživača pri vrednovanju projekata, nastavak izgradnje stanova, davanje finansijske podrška za nabavku strane literature i za materijalne troškove istraživanja. Navodi se i sledeće: *Naučni, istraživački i razvojni potencijal zemlje predstavljaju najbolji diplomirani studenti. Zbog toga je u svakoj oblasti potrebno imati dovoljan broj kandidata zainteresovanih i motivisanih za dalji naučni i istraživački rad. Usvojene mere treba da omoguće da u svakoj oblasti postoji potreban kvantitet, koji bi kroz doktorske studije formirao kvalitet, a time i potreban naučni, istraživački i univerzitetsko-nastavni podmladak (Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2010. do 2015. godine, str. 41)*

Zakonski okvir u kojem deluju istraživači u Srbiji postavljen je nizom dokumenata koji su predstavljeni u

Tabela 4: Zakonski i strateški okvir za naučnoistraživačku delatnost u Republici Srbiji (videti Aneks), dok je struktura naučnoistraživačkog sistema u Srbiji predstavljena u Grafikonu 4 koji se nalazi u nastavku teksta. Analizom postojećeg institucionalnog okvira može se zaključiti da Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (MPNTR) ima najviše nadležnosti po pitanju postavljanja generalnih kriterijuma za bavljenje naučnoistraživačkom delatnošću. Prema *Zakonu o naučnoistraživačkoj delatnosti*, Ministarstvo vodi evidenciju organizacija koje ispunjavaju uslove za obavljanje naučnoistraživačke delatnosti od opšteg interesa tj. Registar naučnoistraživačkih organizacija; evidenciju istraživača tj. Registar istraživača, koji do danas nije uspostavljen; izdaje akt o ispunjenosti uslova za obavljanje naučnoistraživačke delatnosti; i na kraju ministar propisuje oblik sadržaj i način vođenja oba registra kao i postupak upisa i brisanja iz registara (*Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti*).

Nadalje, Ministarstvo ima gotovo apsolutnu kontrolu nad finansiranjem naučnoistraživačke delatnosti. Ono je odgovorno za raspodelu sredstava iz budžeta Republike naučnoistraživačkim organizacijama za ostvarivanje programa od opšteg interesa za Republiku⁴ i kontroliše njihovo namensko korišćenje. Ovo je izuzetno važno jer podaci iz 2009. godine pokazuju da je udeo državnog novca u finansiranju istraživanja izuzetno relativno visok i čini 62,9% ukupnih ulaganja, dok je EU prosek 33,9% (Branković i Babin, 2012, str. 90). Na najvišem političkom nivou deluju takođe i Odbor za obrazovanje, nauku, tehnološki razvoj i informatičko društvo u okviru Narodne skupštine Republike Srbije i Nacionalni savet za naučni i tehnološki razvoj.

Grafikon 4 Struktura naučnoistraživačkog i istraživačko-razvojnog sistem Srbije.

Grafikon preuzet iz Kutlača, Semenčenko, Nedović i Kolić, 2011, str. 25

Prema definiciji u Zakonu o naučnoistraživačkoj delatnosti, istraživač je lice sa najmanje visokom stručnom spremom, odnosno sa najmanje završenim osnovnim akademskim studijama, koje radi na naučnoistraživačkim i razvojnim poslovima i koje je izabrano u zvanje, u skladu sa ovim zakonom (čl. 68). Sam pojam **mladi istraživač** ne pojavljuje se kao kategorija u dva relevantna zakona, ali postoji u podzakonskim aktima

⁴ Među njima su i Program projektnog sufinansiranja doktorskih akademskih studijai Program sufinansiranja izgradnje stanova za potrebe mladih istraživača i naučnika u Srbiji.

– uvek uz dodatno pojašnjenje. Mladi istraživači u Srbiji mogu se pronaći u nekoj od sledećih kategorija:

- Istraživač-pripravnik i istraživač-saradnik – kada su izabrani u zvanje pri nekom od naučnih instituta (*Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti*);
- Saradnik u nastavi i asistent – kada su izabrani u zvanje pri nekom od fakulteta (*Zakon o visokom obrazovanju*);
- Student doktorskih studija – kad su upisani na program doktorskih studija pri nekoj visokoškolskoj ustanovi (*Zakon o visokom obrazovanju*).

Zvanja koja se dodeljuju na privatnim i državnim fakultetima ekvivalentna su zvanjima koja se dodeljuju na naučnim institutima. Ključni kriterijum za status istraživača-pripravnika i saradnika u nastavi jeste studiranje na master studijama, dok je osnovni kriterijum za status istraživača-saradnika i asistenta studiranje na doktorskim studijama. Izbor u naučno zvanje vrši se u skladu sa *Pravilnikom o postupku i načinu vrednovanja, i kvantitativnom iskazivanju naučnoistraživačkih rezultata istraživača*. Bilo koje lice koje zadovoljava propisane kriterijume može biti izabrano u istraživačko-pripravničko ili istraživačko-saradničko zvanje⁵, ali u praksi se raspisuju konkursi za izbor u zvanje i zasnivanje radnog odnosa. Mladi istraživači pri institutima i visokoobrazovnim ustanovama imaju status oročen na šest godina ako su studenti doktorskih studija, dok je status kraći kada se radi o studentima master studija.

Prilikom postupka izbora u naučna odnosno istraživačka zvanja važnu ulogu ima naučno veće naučnoistraživačke organizacije. Naučno veće *prilikom pokretanja postupka izbora u zvanje obrazuje komisiju od najmanje tri člana koji imaju naučno zvanje u naučnoj oblasti u kojoj kandidat stiče zvanje kao stručni organ instituta (Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti, čl. 73)*. Komisija u roku od 30 dana podnosi izveštaj naučnom veću koji sadrži biografske podatke, pregled stručnog i naučnog rada, ocenu stručnog i naučnog rada kandidata za prethodni izborni period, ocenu o tome da li su ispunjeni uslovi za sticanje zvanja, kao i predlog odluke naučnom veću za odlučivanje. Izveštaj komisije mora se učiniti dostupnim javnosti najmanje 30 dana pre donošenja

⁵„Svako lice koje ispunjava uslove propisane ovim zakonom može u odgovarajućoj naučnoistraživačkoj organizaciji da pokrene postupak za izbor u naučno, odnosno istraživačkoz vanje (*Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti, čl. 72*)

odluke naučnog veća a odluka se donosi većinom od ukupnog broja članova naučnog veća.

Studenti doktorskih studija mogu biti birani u istraživačka zvanja, ukoliko pored statusa doktoranta zadovolje i druge kriterijume (objavljeni radovi). Dakle, sama činjenica da se radi o studijama trećeg ciklusa, koji po pravilu mora biti istraživački, nije dovoljna za sticanje statusa istraživača, a potom i za podršku koja iz statusa proizilazi. Da bi bili prepoznati kao mladi istraživači, studenti doktorskih studija moraju biti izabrani u zvanje na fakultetima ili institutima ili moraju biti stipendisti Ministarstva nauke što podrazumeva da učestvuju u projektima koji se finansiraju iz državnog budžeta.

U zakonima i drugim aktima nisu adekvatno prepoznati studenti doktorskih studija koji su zaposleni van naučne delatnosti. Na primer konkursi Ministarstva za učešće na konferencijama u zemlji i inostranstvu namenjeni studentima doktorskih studija, podrazumevaju da student podnese uverenje da je redovan student koji nije u radnom odnosu. O brojnosti ove grupe doktoranata može samo da se nagađa, ali istraživanje koje je sprovedeno za potrebe ove studije pokazuje da postoji značajan broj doktoranata u Srbiji koji istraživanja vrše pri organizacijama civilnog društva.

Podzakonski akti i mere podsticaja koje sprovodi Ministarstvo ukazuju na to da ne postoje jasni kriterijumi za prepoznavanje mladih istraživača (videti u Aneksu, Tabela 5: Mere podsticaja za mlade istraživače). Oni se u nekim slučajevima prepoznaju u odnosu na status, nekada samo kao stipendisti ministarstva, a nekada kao doktoranti. Starosne granice variraju od 27 do 40 godina. Ovde treba napomenuti da je 2005. godine Evropska unija usvojila *Evropsku povelju za istraživače* (European Charter for Researchers) i *Kodeks zapošljavanja istraživača* (The Code of Conduct for the Recruitment of Researchers), dokumente u kojima se mladi istraživači definišu kao *istraživači u prve četiri godine (sa ekvivalentom punog radnog vremena) njihovih istraživačkih aktivnosti, uključujući i period obuke za istraživanje* (European Commission, 2005, str. 28). Prethodno korišćene starosne granice (do 35 godina) zamenjene su tako stažom u naučnoistraživačkoj delatnosti.

2.3 Mladi istraživači u organizacijama civilnog društva i evropski trendovi u saradnji naučnoistraživačkih organizacija sa OCD

Kako prethodni odeljak pokazuje, strateški podsticaji za razvoj naučnog podmlatka u svim pa i u društvenim naukama, namenjeni su mladim istraživačima koji su zaposleni pri institutima, privatnim i državnim fakultetima, kao i onima koje ministarstvo putem javnog konkursa izabere da stipendira. Stipendisti se upućuju ka naučnim projektima koje finansira ministarstvo, tako da i oni *de facto* vrše istraživanja pri univerzitetima i institutima. Na ovaj način su iz mera podrške isključeni svi mladi koji vrše istraživanja mimo naučno-obrazovnih institucija.

Prema podacima republičkog Zavoda za statistiku u 2012. godini, poslednjoj za koju su dostupni podaci, u Srbiji je bilo zaposleno ukupno 13 249 istraživača. U sektoru visokog obrazovanja⁶ radilo je 2 192 istraživača u društvenim naukama, u sektoru države (institutu)⁷ ih je bilo 323, u nefinansijskom sektoru (privreda)⁸ troje i u neprofitnom sektoru⁹ tj. organizacijama civilnog društva (OCD) – dve osobe (Republički zavod za statistiku, 2013, str. 15). Prema evidenciji Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, 408 doktoranata uključeno je u projekte u društvenim naukama koje finansira Ministarstvo. U periodu od 2012. do 2014. godine Ministarstvo je stipendiralo 133 studenata doktorskih studija u oblasti društvenih nauka. Nažalost, ne postoji podatak o broju mladih istraživača koje Ministarstvo nije finansijski podržalo, a prethodno diskutovana činjenica da se mladi istraživači pojavljuju kao „labavo“

⁶ „Obuhvata univerzitete, fakultete i akademije, bez obzira na izvore finansiranja i pravni status. Ovom sektoru pripadaju i istraživački instituti i klinike kojisu pod neposrednom kontrolom ili upravom visokoškolske organizacije.“ (Republički zavod za statistiku, 2013, str. 9)

⁷ „Obuhvata organizacije, službe i druga tela koja društvu pružaju one zajedničke usluge, osim visokog obrazovanja, koje se po tržišnim uslovima ne bi mogle obezbediti, apredstavljaju izraz ekonomske i socijalne politike društva. Prema definiciji, ovaj sektor obuhvata: aktivnosti administracije, odbrane i regulisanja javnog reda; zdravstvo, obrazovanje, kulturu, rekreaciju i druge društvene usluge; promociju ekonomskog razvoja i životnog standarda i tehnološki razvoj. Pravnu, izvršnu i institucionalnu strukturu treba uključiti u ovaj sektor, bez obzira na to da li se ove strukture finansiraju iz redovnog ili izvanrednog budžeta.“ (Republički zavod za statistiku, 2013, str. 8 i 9)

⁸ „Obuhvata privredne subjekte i organizacije čija je primarna aktivnost tržišna proizvodnja robe i usluga i njihova prodaja po ekonomski značajnim cenama. Ovom sektoru pripadaju i privatne neprofitne organizacije koje ga opslužuju, kao i IR jedinica u njihovom sastavu.“ (Republički zavod za statistiku, 2013, str. 8)

⁹ „Obuhvata netržišne privatne neprofitne organizacije koje domaćinstvima pružaju usluge bez naplate ili po niskoj ceni. Ove organizacije mogu biti osnovane od strane udruženja građana radi obezbeđivanja robe i usluga za članove udruženja ili radi opštesvrhe. Ovom sektoru pripadaju profesionalna udruženja, dobrotvorne organizacije, humanitarne organizacije, trgovinska udruženja, udruženja potrošača itd.“ (Republički zavod za statistiku, 2013, str. 9)

definisana grupa dodatno otežava dobijanje validnih podataka. Ipak, značajno je to što Zavod za statistiku prepoznaje i naučni rad u različitim sektorima.

Problem sa predstavljenim statističkim pregledom je u tome što ne obuhvata honorarno angažovane istraživače. Može se opravdano pretpostaviti da je istraživača sa manjim radnim vremenom više, posebno pri organizacijama civilnog društva. Prema rezultatima istraživanja pod naslovom *Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva (OCD) u Srbiji* (Velat, 2012) koje su uz pomoć Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom sprovele Građanske inicijative, uupravnim odborima u OCD radi 3,1% ljudi sa magistraturom i 3,5% doktora nauka; u kategoriji zaposlenih 1,8% ima magistraturu a 1,3% doktorat; kao honorarci magistri su zastupljeni sa 1,8% a doktori nauka sa 2,3% i u volonterima magistri učestvuju sa 0,7% a doktori nauka sa 1% (Velat, 2012, str. 45).

U periodu posle 2000. godine došlo je do pravog procvata osnivanja nevladinih organizacija koje deluju u sferi obrazovanja i istraživanja. Od 2001. do 2009. godine osnovane su 53 organizacije koje ove dve oblasti navode kao primarne u svojim aktivnostima, a samo u 2010. i 2011. godini osnovano ih je još 13. U nevladinim organizacijama se obrazovanje i istraživanje uglavnom shvataju kao jedna od projektnih aktivnosti koje treba da doprinesu krajnjem ishodu projekta, što je najčešće informisanje donosilaca odluka i pomoć zajednicama u primeni relevantnih i održivih rešenja. U izveštaju pripremljenom u okviru FP7 projekta *Western Balkan Countries INCO-NET* istraživačke organizacije iz nevladinog sektora su smeštene u polje pružanja saveta donosiocima odluka (engl. policy advice). U izveštaju se napominje da ove OCD nude svoje usluge i ekspertizu svim zainteresovanim stranama uključujući i vladine agencije i ministarstva (WBC-INCO.NET, 2011). Ipak, uzimajući u obzir da državne institucije retko naručuju istraživanja od organizacija iz nevladinog sektora ove organizacije se u većini slučajeva finansiraju kroz projekte za čiju realizaciju podršku daju međunarodni donatori.

Navedeni podaci govore da nevladin sektor poseduje istraživačke kapacitete i da su oni mnogo veći od onih koje navodi zvanična statistika. Kapaciteti OCD prepoznati su u zemljama Evropske unije, gde se podstiče saradnja među sektorima i poziva na šire određenje istraživača. Na primer, u Evropskoj povelji za istraživače se navodi: *Sve*

istraživače koji se u svojoj karijeri bave istraživanjima trebalo bi prepoznati kao profesionalce i trebalo bi ih u skladu sa tim tretirati. Ovo bi trebalo primenjivati od samog početka karijere, od postdiplomskog nivoa, i trebalo bi da obuhvati sve nivoe bez obzira na klasifikaciju na nacionalnom nivou (npr. zaposleni, postdiplomac, doktorant, postdoktorant, javni službenik) (European Commission, 2005, str. 16).

Za početnu godinu na nivou EU uzima se 2001. kada je usvojen akcioni plan „Nauka i društvo“ koji je označio *političko priznanje potrebe da EU na bolji način uključi civilno društvo u istraživačke politike i istraživačke projekte* (Gall, Millot, i Neubauer, 2007, str. 12). Ovo priznanje se konkretno ogleda u 330 miliona evra koji su izdvojeni u okviru FP7 programa za sedmogodišnji period od 2007. do 2013. godine za aktivnosti programa „nauka u društvu“. Kako se navodi u studiji *Participation of Civil Society Organisations in Research* (Gall, Millot, i Neubauer, 2007) ovaj program je omogućio da se debata pomeri sa *upravljanja rizicima na upravljanje inovacijama* i ka priznanju da je ispravan put stoga u *izvornom uključivanju* (engl. upstream engagement), npr. u uključivanju civilnog društva u najranijim fazama istraživačkog procesa ili kreiranju politika zasnovanih na naučnim informacijama (engl. science-informed policy-making), i da će *uvažavanje različitosti znanja i iskustava voditi ka boljim dugoročnim izborima u istraživanju i javnim politikama* (Gall, Millot, i Neubauer, 2007, str. 12). Kao najskorija i posebno bitna inicijativa za uključivanje OCD u istraživačke projekte navodi se stvaranje novog finansijskog instrumenta u okviru FP7 pod nazivom „Korist za posebne grupe - OCD“ (Benefit for Specific Groups-CSO financial instrument BSG-CSO). Ovaj instrument je za sada bio upotrebljen u četiri radna programa (životna sredina, društvene i humanističke nauke, nauka u društvu, transport).

Autori već pomenutog izveštaja zagovaraju model „participativnog istraživanja“ (engl. participatory research) ili takozvanog „istraživanja zasnovanog na potrebama zajednice“ (engl. community driven research). Usvajajući ovaj problemski pristup koji znanje vidi ne samo kao proizvod već i kao proces oni prevazilaze *nedostatak relevantnosti linearnog modela istraživanja fokusiranog na podizanje konkurentnosti* (Gall, Millot, i Neubauer, 2007, str. 12). Participativno istraživanje se definiše kao *istraživanje sprovedeno u partnerstvu grupa civilnog društva i akademaca/naučnika* (Gall, Millot, i Neubauer, 2007, str. 12). Ono nastoji da demokratizuje stvaranje znanja tako što

će uvažiti višestruke izvore znanja i promovisati upotrebu višestrukih metoda otkrića i diseminacije. Cilj participativnog istraživanja je društvena inovacija i aktivizam, a nivo uključenosti partnerskih OCD u različitim fazama istraživačkog procesa može da varira u skladu sa njihovom prirodom, kapacitetima i ciljem istraživačkog projekta.

Da je i u Evropskoj uniji, kao i u Srbiji, potrebno na adekvatan način rešiti saradnju između istraživačkih organizacija civilnog društvo i naučnoistraživačkih ustanova, pokazuju i preporuke iznete u citiranoj studiji. U njoj se navodi: *Profesionalna pokretljivost istraživača iz javnih istraživačkih institucija ka neprofitnom sektoru treba da dobije neophodnu podršku npr. kroz doktorske i postdoktorske grantove. Individualne stipendije i boravci radi stručnog usavršavanja za starije istraživače koji žele da se uključe u istraživački projekat sa OCD bi takođe doprineli ovoj pokretljivosti. Stipendije za stručna usavršavanja (engl. fellowship) treba da omoguće akademcima fleksibilnost prilikom njihovog izbora ne-akademske partnera* (Gall, Millot, i Neubauer, 2007, str. 20).

Koliko je naučna saradnja između OCD i NIO bitna na evropskom nivou govori i činjenica da je u okviru novog EU programa za istraživanje i razvoj „Horizont 2020“, koji važi za period od 2014. do 2020. godine, uspostavljen podprogram „Nauka za i u društvu“ (engl. Science with and for Society). Cilj ovog programa, kao i njegovih prethodnika je *da izgradi delotvornu saradnju između nauke i društva, da regrutuje nove talente za bavljenje naukom i da upari naučnu stručnost sa društvenom svešću i odgovornošću* (European Commission, 2014). U ovom programskom periodu koncept participativnog istraživanja je donekle promenjen i novi pristup se naziva *učešće javnosti u odgovornom istraživanju i inovacijama* (engl. Public Engagement in Responsible Research and Innovation). Kako se navodi, ovo je *način da se zajednički sa građanima i građanskim udruženjima kreira budućnost i da se u proces istraživanja i inovacija uključi najširi spektar aktera koji inače ne bi sarađivali jedni sa drugima po pitanjima nauke i tehnologije* (European Commission, 2014).

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA: PROBLEMI MLADIH ISTRAŽIVAČA U DRUŠTVENIM NAUKAMA

U ovom delu rada predstavljaju se poteškoće koje mladi istraživači uočavaju u svom radu, kao i percipirane prednosti i mane rada u naučnoistraživačkim organizacijama, sa

jedne strane, i organizacijama civilnog društva, sa druge. Podaci koji su predstavljeni dobijeni su tokom fokus-grupnog intervjua sa mladim istraživačima koji je održan 22. maja 2014. u Beogradu, kao i tokom okruglog stola o položaju mladih istraživača koji je organizovan 30. maja 2014. u Beogradu. Diskusije u okviru oba događaja su transkribovani, a potom su iz materijala izdvojene tematske celine, koje u ovom delu rada predstavljamo kao probleme mladih istraživača na koje je potrebno odgovoriti adekvatnim merama. Značajan prostor u ovom odeljku posvećen je iskazima i ocenama mladih istraživača pošto oni predstavljaju vrednu dopunu prethodno sprovedenim istraživanjima.

3.1 Problem 1 - Zatvorenost sistema i nedovoljan rad sa mladim istraživačima

Kao što je utvrđeno u prethodnom poglavlju kriterijumi za izbor u zvanje istraživača dati su u *Zakonu* (član 68), i precizirani u *Pravilnikuo postupku i načinu vrednovanja, i kvantitativnom iskazivanju naučnoistraživačkih rezultata istraživača* (član 6), a za mlade istraživače u visokom obrazovanju i u statutima univerziteta.

Mladi izvan fakulteta i instituta ocenjuju da je zapošljavanje na državnim ustanovama *opskurno* i naglašavaju zatvorenost i feudalizovanost sistema. Jedan od učesnika fokus grupe kaže: *Mislim da je tu tako hermetičan sistem, on je feudalizovan, svaki profesor je vlasnik mesta sa pravom naslednika na tom mestu.* Smatra se da profesori tokom studiranja biraju svoje asistente i naslednike, a direktori instituta su označeni kao svemoćni kada je u pitanju zapošljavanje u ovom tipu NIO. Ovakav stav mladih istraživača prepoznat je i u okviru prethodno sprovedenih studija. Tako se studiji *Istraživanja u društvenim naukama u Srbiji posle 1990. godine* proces i kriterijumi izbora u naučno zvanje identifikuju kao jedno od mnogobrojnih pitanja koje zahtevaju poboljšanje. Takođe, *Background Report on Social Sciences and Humanities: Serbia* (Izveštaj o stanju u društvenim i humanističkim naukama u Srbiji) iz 2011. godine u svojoj SWOT analizi navodi zatvorenost istraživačkog sistema za nove ljude na gotovo svim mlađim/juniorskim nivoima kao jednu od pretnji. (WBC-INCO.NET, 2011, str. 18).

Sa druge strane, dolazak na poziciju istraživača, tj. proces zapošljavanja i napredovanja u karijeri u neprofitnom sektoru je, kako smatraju učesnici fokus grupe, regulisan po tržišnim principima. Konkurs putem kojih se zapošljava ova grupa mladih

percipiraju se kao otvoreniji od onih koje objavljuju državne ustanove. Učesnici fokus grupe navode nekoliko načina za zapošljavanje u OCD među kojima dominiraju javni pozivi za konkretna mesta sa konkretnim pozicijama. Kao primer naveden je Open Society Foundations Think-tank Fundpoziv za organizacioni razvoj istraživačkih organizacija. Po rečima jedne učesnice fokus grupe ovi grantovi su omogućili organizacijama da u odnosu na svoje potrebe zaposle nove mlade i sposobne istraživače. Takođe, navodi se važnost samostalne inicijative i predlaganje konkretnih projekata kod OCD koje su već profilisane u određenim temama; a potom i dokazivanje tokom stažiranja i volontiranja. Učesnici navode da je zbog toga uvek bitno držati *otvorene oči* i pratiti pozive u konkurse. Nakon toga sledi slanje prethodnih tekstova na čitanje izbornoj komisiji, polaganje testova znanja i intervjuja za dobijanje posla.

Ipak, istraživači u OCD priznaju da nisu u potpunosti *akademski tip istraživača*. Jedna od učesnica navodi da joj se od samoga početka četiri godine rada na jednom mestu ili na jednom projektu činilo *neizdrživim* koliko god da je volela istraživačku temu.

Mladi iz državnih i neprofitnih organizacija saglasni su da je jedan od osnovnih uzročnika za sve kasnije probleme *stihijska* regrutacija budućeg naučnog kadra i nedovoljan rad sa mladim istraživačima. Mišljenja su da na većini odeljenja na fakultetima društvenih nauka ne postoje adekvatni kriterijumi na osnovu kojih će se graditi budući naučnici u toj oblasti. Mladi istraživači smatraju da povodom toga pitanja *vlada generalna nebriga za sopstvenu nauku, za sopstvene teorije i prakse*. Kao pozitivan primer navedeno je odeljenje za Psihologiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu gde *zaista postoji jedna prava mentorska podrška, usmerenost na kandidate, traženje odgovarajućeg kandidata od koje bi se bavili naukom*. Sa druge strane kao primer „loše prakse“ jedan od učesnika fokus grupe navodi da jedan njegov kolega nije dobio ni jedan komentar na početnu radnu verziju doktorata od svoga mentora. Mladi istraživači se slažu da su *takve stvari nedopustive jer samim tim trpi kandidat i to je nešto što je uvredljivo za njegovu profesiju u budućnosti*.

Da navedeni primer nije izolovan slučaj pokazuju i podaci dobijeni u istraživanju o doktorskim studijama u Srbiji (Anketa o doktorskim studijama u Srbiji, 2011). Na pitanje „u kojoj meri mentor prati i učestvuje u izradi dokorskog rada te radova na temi?“ 12%

ispitanika ili 70 doktoranata je odgovorila da „uopšte ne učestvuje“ dok je 19% ili 107 doktoranata izabralo opciju „nedovoljno“. Na osnovu toga se može zaključiti da gotovo svaki treći doktorant u Srbiji nema primerenu mentorsku podršku tokom svog naučnog razvoja.

3.2 Problem 2 - Nedostatak sredstava za empirijska istraživanja i projekti bez jasnih ishoda

Deo učesnika fokus grupe ukazao je na postojanje značajnih razlika između rada na fakultetima i institutima, sa jedne strane, i u organizacijama civilnog društva, sa druge. Ova razlike se pre svega ogledaju u istraživačkim temama i ciljevima istraživanja. Smatra se da u državno finansiranim organizacijama postoji veća sloboda u izboru tema, kao i da je u ovom kontekstu moguće raditi osnovna istraživanja. Kako kaže jedan učesnik u diskusiju fokus grupe, poredeći rad u različitim organizacijama, na fakultetima mladi istraživači imaju slobodu da se bave:

Fundamentalnim istraživanjima, prosto da sami kreiraju temu kojom će da se bave. Kriterijumi, što se tiče objavljivanja su relativno lako ispunjivi i oni ljudi tu u principu, koliko sam ja to shvatio, na tim različitim projektima nisu toliko angažovani nego rade još puno toga. U think-tank organizacijama je dosta istraživanja vođeno nekim praktičnim potrebama i da se preporuče neke praktične politike. Tako da se taj rad dosta razlikuje i čini mi se da nekako u nevladinom sektoru taj, kako da kažem, sistem vrednovanja, da prosto rezultati moraju da zadovolje nekakve jasne kriterijume.

Učesnica koja se nadovezala na diskusiju zapaža da se zaposleni na institutima i državnim fakultetima okreću organizacijama civilnog društva kako bi prevazišli neke od nedostataka institucionalnog okruženja u kojem su redovno zaposleni:

Sa druge strane poznajem neke organizacije koje su bile osnovane samo zato da bi se lakše došlo do novca za neka istraživanja i za neke konferencije i slično, jer institucije kao javne ustanove nemaju pravo da apliciraju svugde i to je daleko komplikovanije, i procedure su u okviru institucija drugačije, tako da je ovo bilo negde inicijativa nekih istraživača, naučnih radnika koji su želeli maloda ubrzaju stvari, pa su osnivali takve organizacije, što je nešto što mogu da razumem.

Učesnica zaključuje da je njoj iskustvo rada u nevladinom sektoru bilo dragoceno, jer je tako naučila da piše projekte i da je to *nešto što je još uvek vrednovano, barem na tržištu.*

Većina učesnika fokus grupe je potvrdila da su pored svojih redovnih naučnoistraživačkih aktivnosti angažovani na projektima u nevladinim organizacijama koji najčešće kao cilj imaju davanje preporuka za javne politike. Ipak osnovna razlika u strukturi funkcionisanja fakulteta i instituta u odnosu na nevladine organizacije je to što su na fakultetima projekti nauke dodatak na platu, na institutima su to izvori plata. Zato su projekti koje podržava Ministarstvo okarakterisani kao *projekti u koje bi mogao da stane svemirski brod koliko su široki* i da se u njima pokrivene teme *od Rusije do pingvina na severnom polu.* Posledično ovi projekti:

Nemaju nikakve veze sa ishodima projekta tako da mi ne vidimo nikakav doprinos toga projekta ni nekom ličnom razvoju, ni razvoju institucija ni razvoju društva, privrede i tako dalje. Za nevladine organizacije postoji jasan output i to je osnovna veza i vi ako ste dobro radili projekat dobićete novi, ako ste loše radili projekat nećete dobiti novi.

Učesnici fokus grupe koji su angažovani na projektima Ministarstva navode takođe da je problem ovih projekata i nedostatak sredstava za empirijska istraživanja. Jedna učesnica ističe da su loši ishodi projekata koje sprovode naučnoistraživačke organizacije u stvari posledica manjka finansija i primećuje da je:

Suština da se zapravo na taj način finansiraju istraživači, to jest pravdaju se njihove plate. Ne postoje sredstva za prikupljanje primarnih podataka, ako bi taj projekat podrazumevao nekako anketiranje mi nemamo sredstva za to i onda je licemerje, ja bi mnogo više volela da dobijam platu i da za tu platu pravdam opet nekakvim radovima u različitim časopisima, a ne da svoj rad iz poslovne etike nekako ubacim u temu o Evropskim integracijama u privredi Srbije. Prosto osećam da je to nepošteno, ali to je tako.

Pojedini učesnici fokus grupe navode da ih nedostatak sredstava za prikupljanje podataka primorava da se okrenu organizacijama civilnog društva čiji projekti uglavnom

nude i sredstva za rad na terenu (ankete, intervjue i sl.). Kako smatra jedna mlada istraživačica:

I ako smem da dodam samo još jedan komentar na ime ovih razlika između nevladinog sektora i univerziteta, pošto ja imam iskustvo i jednog i drugog onda nekako mogu da uporedim. Mislim da u nevladinom sektoru u think thankovima koja prave svoja istraživanja, koji imaju nekakve ishode (...) ipak postoje institucije koje su stvarno spremnije da daju sredstva za neko istraživanje koja su mimo onoga što su honorari istraživača, da to ne postoji uopšte na fakultetima, to je jedan od razloga zašto ljudi sa univerziteta odlaze u nevladine organizacije.

Mladi istraživači kroz ciljeve i ishode projekata razmatraju i primenljivost istraživanja i saradnju sa poslovnim sektorom i državnom administracijom. Oni smatraju da bi država na osnovu istraživanja u društvenim naukama mogla da kreira adekvatne strategije. Smatra se da su nevladine organizacije fleksibilnije i otvorenije za saradnju sa drugim društvenim akterima, a da su istraživanja po pravilu usmerena ka rešavanju društvenih problema. Oko primenljivosti istraživanja učesnici fokus grupe koji dolaze sa instituta i univerziteta nisu imali jedinstven stav. Ovo pitanje povezano je ne toliko sa projektima koje finansira ministarstvo nauke, već sa projektima koji bi dobili sredstva iz drugih državnih izvora, od međunarodnih finansijera i privrede. Dok jedan deo mladih istraživača smatra da je komercijalizacija poželjna, postoji i svest o specifičnom položaju društvenih nauka pošto, kako kaže jedna učesnica fokus grupe, *tržište neće nekome da plati da istražuje Hegela*. Nudeći alternativno gledište druga učesnica kaže:

Treba prosto da budemo osetljivi i za predložena rešenja i da nikada ne gubimo iz vida da nauka, pre svega društvena nauka, pre svega mora da bude orijentisana ka kritičkom mišljenju u društvu, a ne ka tome da doprinosi razvoju privrede. Ili ako treba da doprinosi razvoju privrede nikako ne sme da gubi taj kritički potencijal inače čemu onda sve ovo?

3.3 Problem 3 – Socio-ekonomski položaj mladih istraživača:

Paralelni rad u više organizacija mladi istraživači ne objašnjavaju samo u kontekstu kombinovanja pogodnosti koje različite organizacije pružaju. Često iza ove prakse stoji loša finansijska situacija, konkretno plate koje su nedovoljne da pokriju životne potrebe istraživača. No, kako učesnici fokus grupe kažu, *svaštarenje* ima posebno teške i

negativne posledice na kvalitet naučnog rada. Zbog nedovoljnih plata i paralelne angažovanosti na više različitih projekata, najvišu cenu plaća kvalitet istraživanja. *Rastrgnutost na hiljadu strana* je slikoviti opis položaja mladih istraživača. Oni su po svedočanstvima učesnika fokus grupe zbog nedovoljnih finansijskih sredstava primorani da se uključuju i u projekte koji nisu tematski srodni njihovim osnovnim istraživanjima. Jedna učesnica fokus grupe svedoči:

Ja sam ove godine razmišljala da se posle 7 godina vratim kod mame i tate, zato što i pored toga što sam na 2-3 projekta, a da ne kažem da mi doktorat ozbiljno na kvalitetu trpi zbog toga ali ozbiljno, zato što prosto ne postoji način da zaradim dovoljno novca da sebi obezbedim život.

Zaključak iz gotovo većinskih stavova povodom ovog pitanja je da postoji mnoštvo faktora koji ograničavaju usmerenost i fokusiranost na izradu kvalitetnog naučnog rada. Najvažniji od tih faktora je nepostojanje veze među projektima koji se rade za različite institucije. Tako na primer jedan prosečan mladi istraživač, ako je sudeći po profilu istraživača koji su učestvovali u fokus-grupnom istraživanju, radi na projektu Ministarstva, angažovan je na projektu instituta ili fakulteta koji se eksterno finansiraju što ne bi bio problem da mladi istraživači ne moraju da se posvete i radu na svom doktoratu, koji kako smatraju pojedini učesnici fokus grupe nije povezan ni sa jednim od drugih projekata.

Mladi ističu da je za formiranje kvalitetnog istraživača pre svega neophodna posvećenost izradi doktorske disertacije. Međutim, egzistencijalni razlozi često primoravaju doktorante da istovremeno budu angažovani u nastavi, na nekoliko projekata, a da pri tome obavljaju i niz dodatnih, administrativnih poslova. Mladi istraživači zato smatraju da su preopterećeni, ističu da su *rastrgnuti na hiljadu strana, raspolučeni na 15 delova, da se nalaze u prilično šizofrenoj situaciji*, da rezultat rada može da se sumira u rečenici *istraživački rad vodi u glad*.

Zaključak je da su organizacije civilnog društva obezbedile egzistenciju za većinu prisutnih mladih istraživača u oblasti društvenih nauka, kao i da je proces sprovođenja istraživanja u neprofitnom sektoru jednostavniji ukoliko se uporedi sa neefikasnim i

skribomanskim projektima u oblasti društvenih nauka koji se sprovode na institutima i fakultetima.

Mladi istraživači su svesni kompleksnosti problema i teškoća sa kojima se suočavaju svi koji bi da sprovedu reforme tako što bi se *povukao rez* i smanjio broj istraživanja koje finansira ministarstvo nauke, a veća finansijska podrška dala projektima sa jasnim ishodom. Ukoliko bi se *sistem koji jednu klasu ljudi apriori finansira četiri godine* otvorio i učinio konkurentnim onda bi *10 000 istraživača ostalo bez ikakvih primanja*. Povodom ovoga stava ilustrativan je primer jednog od učesnika fokus grupe koji citiramo u celosti:

Ovo je bukvalno davanje infuzije ono malo istraživačkog kapitala, da kažemo, koji postoji u zemlji. E sad, da li je to dobro? Okej, nije dobro, a ko će da povuče taj list i da kaže okej sad ćemo da žrtvuujemo 70% toga i da zadržimo 30% kvaliteta, i koji će da prave za neke generacije sistem koji će biti zdrav. Kao i za sve druge stvari mislim kako treba da postoji masa ljudi koji bi jednostavno to uradila, ništa više.

Sa druge strane mladi istraživači koji rade i u sektoru visokog obrazovanja i u neprofitnom sektoru jasno percipiraju i „nesrazmeru“ u tržišnom i netržišnom funkcionisanju istraživačkih organizacija, kao i razlike u platama i obimu posla među ovim sektorima. U vezi sa tim učesnica fokus grupe primećuje da:

Na strani organizacija koje moraju da se bore na tržištu za dobijanje novca, najčešće stranih fondova, je izuzetan kvalitet. Istraživanja su sjajni ono što smo mi konkretno radili je referentno u Evropi. A na fakultetu, ono što se radi nije referentno nigde, čak ni među kolegama. Međutim druga nesrazmera je novac koji dobijete na jednoj i na drugoj strani. Ovde morate da odradite 50 projekata da bi ste imali platu koju imate na fakultetu. Dakle, prilično ambivalentan položaj istraživača, na jednoj strani morate da folirate na fakultetu i plus što vam ne vrednuju sam rad u nastavi ali dobijate pare da bi ste mogli da ostanete u zemlji, da bi ste bili dostojanstveni u svom životu, a sa druge strane radite sjajne stvari za koje fondacije vrlo racionalno raspodeljuju novac.

Problem lošeg socio-ekonomskog položaja i preopterećenosti radom u mnoštvu projekata uočeno je i u drugim analizama (videti Valić Nedeljković i Kmezić, 2013). Kako navode Cvetičanin i Petrović: „prihvatamo učešće u većem broju projekata radi

obezbeđivanja dodatnih finansijskih sredstava. To je, s jedne strane, pozitivno iskustvo i doprinosi razvoju naše karijere, a, s druge strane, dovodi do rasplintosti i fragmentarnosti, što se negativno odražava na efikasnost u pogledu izrade doktorske disertacije.“ (Cvetičanin i Petrović, 2013, str. 79). Takođe u ovom kontekstu se mogu tumačiti i podaci da od 626 istraživača iz oblasti društvenih nauka, anketiranih u okviru *Kapaciteti, prakse i problemi naučnoistraživačke zajednice u Srbiji*, samo jedan ispitanik iz grupe mlađih od 30 godina ima izuzetno visok nivo publikovanja (7-9 radova), dok manje od 10% njih pripada grupama koje karakteriše visok nivo publikovanja od 5-6 objavljenih naučnih radova. U pomenutoj anketi takođe je utvrđeno da mladi istraživači u poređenju sa svim dugim starosnim grupama imaju najniži procenat učešća u naučnim projektima, kao i da beleže isti nivo publikovanja radova na naučnim skupovima kao i grupa najstarijih ispitanika (od 61 do 70 godina) (Cvetičanin i Petrović, 2013)

3.4 Problem 4 - Administrativno-tehnički kapaciteti istraživačkih organizacija: istraživači zarobljeni u administrativnim poslovima

Zbog nedovoljno razvijenih finansijskih i administrativnih kapaciteta u naučnoistraživačkim organizacijama mnogi mladi istraživači su prinuđeni da obavljaju tehničke i administrativne poslove povezane sa projektima međunarodnih donatora (od pripreme dokumentacije do vođenja finansija). Oni ističu da *provode sate u finansijskim službama fakulteta kako bi objasnili zahteve međunarodnih donatora ili razjasnili na šta se odnosi neki pojam na engleskom*. Smatra se da neprofitni sektor ima adekvatniju tehničku podršku za sprovođenje međunarodnih projekata. Kao primer navodimo stav učesnice fokus grupe:

U mojoj finansijskoj službi ne postoji ni jedna osoba koja govori engleski, pa ja idem tamo da radimo finansijski izveštaj, sve to složeno po tenderima a ja njemu čitam šta znači accommodation, nego pita šta ti je ovo ACC. I to se sve traži od ljudi koji su došli kao mladi istraživači, ja sam jutros istovarivala vodu za nekakvu konferenciju koju imamo i to je još lepo bilo u odnosu na ove finansijske izveštaje u koje se mi zarobimo da radimo. Imam osećaj da je u nevladinom sektoru taj know-how mnogo bolji u tom smislu administriranja projekata.

Ovaj problem uočen je i u drugim istraživanjima. Kako pišu Cvetičanin i Petrović, primedbe koje se tiču birokratizovanja procesa rukovođenja projektima, i kad je reč o

projektima Ministarstva, a posebno inostranih projekata, ukazuju na inertnost institucija i njihovu lošu organizaciju (Cvetičanin i Petrović, 2013, str. 65). Valić Nedeljković i Kmezić, zaključuju da mladi istraživači pored opterećenja u nastavi i nauci često obavljaju i administrativno-tehničke poslove implementacije projekata, organizacije konferencija itsl“. (2013)

Sa druge strane, prema pokazateljima iz Tabele 5 jasno se vidi da na institutima (državni sektor) na svakih pet naučnoistraživačkih i rukovodećih poslova dolazi jedno lice na tehničkim ili pomoćnim poslovima. U visokom obrazovanju približno na svaka 3 zaposlena na naučnoistraživačkim poslovima dolazi jedan zaposlen u tehničkom i pomoćnom osoblju. U neprofitnom sektoru je broj zaposlenih koji pružaju podršku naučnoistraživačkom radu mnogo manji. Očigledno je da bi po ovim podacima državni i sektor visokog obrazovanja trebalo da budu mnogo produktivniji i konkurentniji jer u odnosu na neprofitni i nefinansijski sektor (privreda) imaju mnogo veću tehničko-administrativnu podršku. Zaključak stoga ne može biti da na institutima i fakultetima manjka ljudi, već da je podrška koji oni obezbeđuju nedovoljno kvalitetna i neučinkovita.

Tabela 2: Zaposleni s punim radnim vremenom i kraćim od punog radnog vremena na poslovima istraživanja i razvoja.

Osoblje NIO	Sektori realizacije naučnoistraživačke delatnosti ¹⁰			
	Neprofitni sektor	Nefinansijski sektor	Državni sektor	Visoko obrazovanje
Istraživači	2	3	323	2 192
Stručni saradnici	1	8	3	125
Rukovodeće osoblje	1	3	6	87
Tehničko osoblje	/	1	63	525
Ostalo osoblje	/	/	8	179
Ukupno	4	15	403	3 108

Prema sektorima, u 2012. godini (Republički zavod za statistiku, 2013, str. 15)

4. ZAKLJUČAK

Na osnovu analize problema koje su tokom fokus grupe mladi istraživači naveli kao najznačajnije nameće se zaključak da su **izazovi i problemi naučnog podmlatka pravilno identifikovani u postojećim strateškim dokumentima**, ali da se četiri godine od kako je usvojena *Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za*

¹⁰Videti fusnote 6-9 za objašnjenje svakog sektora.

period od 2010. do 2015. godine **vide značajnija poboljšanja**. Broj publikacija i broj mladih istraživača su povećani u odnosu na početno stanje iz 2000-2003. godine. Međutim, ostaju problemi u vezi sa **uslovima rada mladih istraživača i njihovim statusom**.

Pre svega, postojeći zakonsko-institucionalni okvir **ne prepoznajesve kategorije mladih istraživača**. Da bi bili prepoznati kao mladi istraživači i time mogli da koriste programe Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja, studenti doktorskih studija, kao i mladi masteri odnosno doktori nauka, moraju biti izabrani u zvanje istraživača pripravnika ili saradnika na institutu, odnosno zvanje saradnika u nastavi ili asistenta na fakultetu, ili moraju biti stipendisti Ministarstva (što podrazumeva i uključivanje u projekte koji se finansiraju iz državnog budžeta). Drugim rečima, studenti doktorskih studija i mladi doktori nauka nisu prepoznati kao mladi istraživači samom činjenicom da su doktoranti, odnosno mladi doktori nauka. Mladi koji obavljaju poslove naučno-istraživačkog rada u organizacijama civilnog društva takođe nisu prepoznati u relevantnim zakonima. Ove grupe mladih istraživača **nemaju mogućnost da koriste programe koje finansira Ministarstvo**.

Pored toga, **organizacije civilnog društva (OCD)** koje se bave istraživanjem kao takve nisu prepoznate u postojećem zakonsko-institucionalnom okviru. Štaviše, zvanični podaci Republičkog zavoda za statistiku ne daju pravu sliku o broju istraživača u organizacijama civilnog društva. Istraživanje sprovedeno u okviru ovog projekta, kao i druga relevantna istraživanja, pokazuju da organizacije civilnog društva zapošljavaju, kako honorarno tako i stalno, značajan broj mladih koji su angažovani na istraživačkim projektima. Istraživački kapaciteti OCD prepoznati su u zemljama Evropske unije, gde se podstiče saradnja među sektorima.

Kao poseban problem i prepreku u naučnoistraživačkom radu, mladi navode **nedostatak sredstava za empirijska istraživanja** u okviru projekata koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Nemogućnost sprovođenja terenskog istraživanja značajno utiče na kvalitet naučnoistraživačkog rada. Pored toga, **projekti koje finansira Ministarstvo su percipirani kao previše široki i neučinkoviti**. Budući da se organizacije civilnog društva uglavnom finansirane sredstvima međunarodnih

donatora, one imaju bolje razvijenu komponentu primenjenih istraživanja sa većim naglaskom na terenskom radu. Stoga se mnogi mladi istraživači, zaposleni na institutima i fakultetima, priključuju organizacijama civilnog društva.

Mladi, dalje, ističu da su **nedovoljno razvijeni administrativno-tehnički kapaciteti naučnoistraživačkih organizacija**. Mnogi mladi istraživači su prinuđeni da obavljaju tehničke i administrativne poslove u vezi sa projektima međunarodnih donatora, od pripreme dokumentacije do vođenja finansija, stoga što administrativno-tehničko osoblje na institutima i fakultetima nisu obučeni da vrše ove poslove. Ove aktivnosti mlade udaljavaju od njihove osnovne istraživačke delatnosti. Organizacije civilnog društva nude bolju tehnično-administrativnu podršku realizaciji istraživačkih projekata, što je još jedan u nizu razloga zbog kojih mladi istraživači, zaposleni na institutima i fakultetima, projekte međunarodnih donatora realizuju u okviru organizacija civilnog društva.

Mladi istraživači, a posebno oni koji su se vratili sa studija u inostranstvu, smatraju da su **procedure za zapošljavanje u naučnim institutima i na državnim fakultetima netransparentne**, odnosno da su profesori „vlasnici“ radnih mesta. Zato mladi percipiraju celokupan naučni sistem kao zatvoren. Sa druge strane, smatra se da organizacije civilnog društva zapošljavaju po otvorenijim procedurama. Međutim, budući da su projektno finansirane **angažman u organizacijama civilnog društva je neizvestan**.

Kao zaključak koji proizilazi iz svega navedenog jeste da su **mladi istraživači preopterećeni**. Rastrgnutost na hiljadu strana je slikoviti opis položaja mladih istraživača. Mladi su angažovani na mnoštvu projekata unutar i izvan matične organizacije. Ovo je slučaj prvenstveno zbog toga što kombinuju prednosti rada u različitim sektorima (kao što su sigurnost posla u naučnoistraživačkim organizacijama i sredstva za terenska istraživanja u organizacijama civilnog društva). Zatim, zato što na različitim mestima imaju priliku da steknu različita znanja i veštine (npr. iskustvo u nastavi na fakultetima i pisanje predloga projekata u civilnom sektoru). Pored toga, mnogi su zbog nepovoljnog finansijskog položaja i niskih primanja primorani da rade u više različitih organizacija. Na kraju, mladi navode i činjenicu da pored istraživačkih

poslova rade i na mnoštvu drugih, administrativnih i tehničkih zadataka. Sve se to odražava na kvalitet naučnog rada, kao i na nemogućnost da se posvete izradi doktorske disertacije koja je najznačajnija za njihovo dalje napredovanje u naučnoistraživačkom radu.

LITERATURA

- Akcioni plan za sprovođenje strategije naučnog i tehnološkog razvoja RS - za period od 2014. do 2015. godine* (2014) Službeni glasnik RS, br. 13/10
- Anketa o doktorskim studijama u Srbiji* (2011) Udruženje studenata doktorskih studija i mladih istraživača Srbije. Dostupno na:
<http://doktoranti.org.rs/media.doktoranti.org.rs/2012/02/Anketa-o-doktorskim-studijama-u-Srbiji-2011-Doktoranti-Srbije.pdf> [posećeno 28. avgusta 2014].
- Branković, J. i Babin, M. (2012) „Ulaganje u istraživanje“. U Branković, J. i Šabić, N. (ur.). *Istraživačke politike, finansiranje i produkcija: Hrvatska, Srbija i Slovenija u uporednoj perspektivi*. Beograd: Centar za obrazovne politike, str. 86–110.
- Cvetičanin, P. i Petrović M. (2013) „Kapaciteti, prakse i problemi naučno-istraživačke zajednice u Srbiji“. U Stošić I., Radovanović B., i Đukić M. (ur.). *Istraživanja u oblasti društvenih nauka u Srbiji: pregled stanja, karakteristični problemi i preporuke*. Beograd: Institut ekonomskih nauka, str. 16–82.
- European Commission (2005) *EUR 21620 — The European Charter for Researchers. The Code of Conduct for the Recruitment*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Dostupno na:
http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/brochure_rights/am509774CEE_EN_E4.pdf. [posećen: 25. avgusta 2014].
- European Commission (2009) *EUR 23912 – Goverscience – Civil Society Organisations Seminar Draft Report*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Dostupno na: http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/goverscience-civil-society-org-seminar-090610_en.pdf. [posećeno 28. avgusta 2014].
- European Commission (2014). *Horizon 2020. Public Engagement in Responsible Research and Innovation*. Dostupno na:
<http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/public-engagement-responsible-research-and-innovation>. [posećen: 10. oktobra 2014].
- Gall, E., Millot, G., i Neubauer, C. (2007) *Participation of Civil Society Organisations in Research*, final report of the ‘Science, Technology And Civil Society’ (STACS) project, Paris: Fondation Sciences Citoyennes. Dostupno na:
http://www.livingknowledge.org/livingknowledge/wp-content/uploads/2011/12/STACS_Final_Report-Partic.research.pdf. [posećeno 29. jula 2014].
- Kutlača, Đ., Semenčenko, D., Nedović, V. i Kolić, J. (2011) *Razvoj srpske nauke u svetlu evropskih integracija*. Beograd: Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju.
- Pravilnik o postupku i načinu vrednovanja, i kvantitativnom iskazivanju naučnoistraživačkih rezultata istraživača* (2008) Službeni glasnik RS, br. 38/2008.

- Naučnoistraživačka delatnost u Republici Srbiji, 2012. (2013):* Republički zavod za statistiku ISSN 0354-3641
- Statistički godišnjak Republike Srbije (2012)* Beograd: Republički zavod za statistiku.
- Statistički godišnjak Republike Srbije (2013)* Beograd: Republički zavod za statistiku.
- Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2010. do 2015. godine (2010)* Službeni glasnik RS, br. 13/10.
- Stošić I., Radovanović B. i Đukić M. (ur.) (2013) *Istraživanja u oblasti društvenih nauka u Srbiji: Pregled stanja, karakteristični problemi i preporuke.* Beograd: Institut ekonomskih nauka.
- Dukić Ž., (2014) *Opšte informacije o Horizontu 2020 – prvi deo (struktura, pravila i procedure, učešća, pozivi za prijavu projekata),* Prezentacija sa HORIZON 2020 info dana. Dostupno na Univerzitet u Beogradu - Horizont 2020: <http://www.bg.ac.rs/sr/nauka/horizont2020.php>; [Posećen 19. Oktobra 2014].
- Urošević, B. i Pavlović, D. (2014) „Istraživanja u društvenim naukama u Srbiji posle 1990. godine“. *Političke perspektive.* br. 8/6. str. 103–128. Dostupno na: <http://www.politickeperspektive.org/izdanja/broj-8/6%20-%20Branko%20Urosevic%20i%20Dusan%20Pavlovic%20-%20Istrazivanja%20u%20drustvenim%20naukama%20u%20Srbiji%20posle%201990%20godine.pdf>. [posećeno 23. jula 2014].
- Valić Nedeljković, D. i Kmezić, M. (2013) „Položaj mladih istraživača u Srbiji 2012“. U Stošić I., Radovanović B. i Đukić M. (ur.). *Istraživanja u oblasti društvenih nauka u Srbiji: pregled stanja, karakteristični problemi i preporuke.* Beograd: Institut ekonomskih nauka, str. 121–134.
- Velat, D. (prir.) (2012) *Procena stanja u sektoru organizacija civilnog društva (OCD) u Srbiji.* Beograd: Građanske inicijative. Dostupno na Građanske Inicijative: <http://civilnodrustvo.gov.rs/media/2012/10/Istrazivanje-OCD-Sektor-u-Srbiji-Gradjanske-inicijative-web1.pdf>. [posećeno 20. avgusta 2014].
- WBC-INCO.NET (2011) *Background Reports on Social Sciences and Humanities. SERBIA.* Dostupno na: http://wbc-inco.net/object/document/7484/attach/106serbia_SSH_Report_final-web.pdf. [posećeno 18. avgusta 2014].
- World Bank (2012) *Researchers in R&D (per million people).* Dostupno na: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.SCIE.RD.P6/countries/RS-EU-B8-HR-SI?display=graph>. [posećeno 25. avgusta 2014].
- World Bank (2013) *Western Balkans Regional R&D Strategy for innovation: Overview of the Research and Innovation Sector in the Western Balkans.* Dostupno na: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/WBRIS%20verview%2010-21-13%20web.pdf>. [posećeno 20. avgusta 2014].
- Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti (2005).* Službeni glasnik RS, br. 110/05, 50/06 i 18/10.
- Zakon o visokom obrazovanju (2005)* Službeni glasnik RS, br. 76/2005, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013 i 99/2014.

ANEKS

Tabela 3: Institucije u kojima rade učesnici fokus grupe

1. Fakultet političkih nauka
2. Pravni fakultet
3. Institut društvenih nauka
4. Fakultet za inženjerski menadžment
5. Institut ekonomskih nauka
6. Filozofski fakultet - Filozofiju
7. Filozofski fakultet - Sociologija
8. Beogradska otvorena škola - Centar za karijerno vođenje i savetovanje
9. Filozofski fakultet - Pedagogija
10. Institut za pedagoška istraživanja
11. Ekonomski fakultet
12. Centar za obrazovne politike
13. Beogradski centar za bezbednosnu politiku
14. Institut za teritorijalni ekonomski razvoj
15. Centar za evropske politike
16. Istraživački forum Evropskog pokreta u Srbiji

Tabela 4: Zakonski i strateški okvir za naučnoistraživačku delatnost u Republici Srbiji

Naziv dokumenta	Godina u kojoj je donet
Strategija naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period od 2010. do 2015. godine	2010.
Zakon o naučnoistraživačkoj delatnosti	2005. 2008. 2010. 2012. i 2013.
Pravilnik o vrednovanju naučnoistraživačkog rada i postupku akreditacije naučnoistraživačkih organizacija	2006.
Pravilnik o postupku i načinu vrednovanja, i kvantitativnom iskazivanju naučnoistraživačkih rezultata istraživača	2008.
Akcioni plan za sprovođenje strategije naučnog i tehnološkog razvoja Republike Srbije - za period od 2014. do 2015. godine	2014
Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine.	2012
Akta o izboru, vrednovanju i finansiranju Programa osnovnih istraživanja, Programa istraživanja u oblasti tehnološkog razvoja, Programa sufinansiranja integralnih i interdisciplinarnih istraživanja i Programa obezbeđivanja i održavanja naučnoistraživačke opreme i prostora za naučnoistraživački rad za ciklus istraživanja u periodu 2011-2014. godine.	2010

Tabela 5: Mere podsticaja za mlade istraživače

Mera	Naziv dokumenta	Status	Starosna granica
<p>Podsticaj za uključivanje mladih istraživača: „Projekat koji ima uključenih više od 20% mladih istraživača – istraživača studenata doktorskih studija i/ili stipendista doktoranata – od ukupnog broja prijavljenih istraživača dobija dodatno 1 bod u ukupnom zbiru od 50 bodova“.</p>	<p>Akt o izboru, vrednovanju i finansiranju Programa osnovnih istraživanja, Programa istraživanja u oblasti tehnološkog razvoja, Programa sufinansiranja integralnih i interdisciplinarnih istraživanja i Programa obezbeđivanja i održavanja naučnoistraživačke opreme i prostora za naučnoistraživački rad za ciklus istraživanja u periodu 2011-2014. godine (čl. 17).</p>	<p>Studenti doktorskih studija i/ili stipendisti doktoranti</p>	<p>Nije precizirano</p>
<p>Posebni uslovi učešća u realizaciji projekata koje finansira Ministarstvo nauke: dodeljivanje istraživačke kategorije A4 ili T4</p>	<p>Akt o izboru, vrednovanju i finansiranju Programa osnovnih istraživanja, Programa istraživanja u oblasti tehnološkog razvoja, Programa sufinansiranja integralnih i interdisciplinarnih istraživanja i Programa obezbeđivanja i održavanja naučnoistraživačke opreme i prostora za naučnoistraživački rad za ciklus istraživanja u periodu 2011-2014. godine (čl. 17).</p>	<p>Nije precizirano</p>	<p>30 godina i mlađi</p>
<p>Posebni uslovi učešća u realizaciji projekata koje finansira Ministarstvo nauke: izbor tri najpovoljnije godine iz prethodnog petogodišnjeg perioda</p>	<p>Akt o izboru, vrednovanju i finansiranju Programa osnovnih istraživanja, Programa istraživanja u oblasti tehnološkog razvoja, Programa</p>	<p>Nije precizirano</p>	<p>35 godina i mlađi</p>

Mera	Naziv dokumenta	Status	Starosna granica
	sufinansiranja integralnih i interdisciplinarnih istraživanja i Programa obezbeđivanja i održavanja naučnoistraživačke opreme i prostora za naučnoistraživački rad za ciklus istraživanja u periodu 2011-2014. godine (čl. 17).		
Posebni uslovi da istaknuti mladi istraživač bude rukovodilac projekta ukoliko ima Aktom propisan broj radova u odgovarajućim kategorijama	Akt o izboru, vrednovanju i finansiranju Programa osnovnih istraživanja, Programa istraživanja u oblasti tehnološkog razvoja, Programa sufinansiranja integralnih i interdisciplinarnih istraživanja i Programa obezbeđivanja i održavanja naučnoistraživačke opreme i prostora za naučnoistraživački rad za ciklus istraživanja u periodu 2011-2014 (čl. 17)	Nastavno ili naučno zvanje	35 godina ili mlađi
Stipendije i uključivanje u realizaciju naučnoistraživačkih projekata, koji se finansiraju iz budžeta Republike Srbije	Program podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih za naučnoistraživački rad za period 2012-2015. godine.	studenti doktorskih akademskih studija na visokoškolskim ustanovama čiji je osnivač Republika Srbija	27 godina i mlađi
Sufinansiranje završne obrade doktorskih disertacija	Program podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih za naučnoistraživački rad za period 2012-2015. godine.	istraživači i stipendisti ministarstva angažovani na projektu Ministarstva	38 godina i mlađi

Mera	Naziv dokumenta	Status	Starosna granica
Sufinansiranje učešća na naučnim skupovima u zemlji i inostranstvu	Program podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih za naučnoistraživački rad za period 2012-2015. godine.	studenti poslediplomskih studija i stipendisti Ministarstva	
Sufinansiranje troškova prijave i odbrane doktorske disertacije	Program podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih za naučnoistraživački rad za period 2012-2015. godine.	stipendisti Ministarstva	
Sufinansiranje troškova eksperimentalnog dela doktorata	Programu podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih	stipendisti Ministarstva	
Sufinansiranje troškova objavljivanja radova u referentnim međunarodnim časopisima citiranim u WoS-u u 2014. godini	Program podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih za naučnoistraživački rad za period 2012-2015. godine.	stipendisti Ministarstva	
Sufinansiranje studijskih boravaka u inostranstvu	Program podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih za naučnoistraživački rad za period 2012-2015. godine.	studenti poslediplomskih studija i stipendista ;inistarstva	
Finansiranje postdokorskog usavršavanja	Program usavršavanja kadrova za naučnoistraživački rad za period 2012-2015. godine.	istraživači zaposleni u registrovanoj naučnoj organizaciji, doktori nauka, angažovani na projektu ministarstva	40 godina i mlađi (mlađi kandidati i oni koji su kao mlađi odbranili doktorske disertacije imaju značajnu prednost)

CIP - Каталогизација у публикацији –
Народна библиотека Србије, Београд

001.891:378.4(497.11)
001.891:061.2(497.11)

ОЦОКОЉИЋ, Слободан, 1983-

Uslovi rada i status mladih istraživača na univerzitetima, institutima i u nevladinom sektoru. Studija 1 / Slobodan Ocokoljić, Jelena Kleut, Bojana Radovanović. - Beograd: Institut ekonomskih nauka, 2015 (Beograd: Institut ekonomskih nauka). - graf. prikazi, tabele. - 38 str. ; 24 cm. - (Mladi istraživači u društvenim naukama u Srbiji)

"Projekat Nacionalni dijalog u oblasti društvenih nauka u Srbiji, 2014-2016 sprovodi se u okviru Regionalnog programa podrške istraživanjima u oblasti društvenih nauka na Zapadnom Balkanu (RRPP), koji vodi Univerzitet u Friburgu, uz finansijsku podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC)." --> kolofon. - Tiraž 120. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 33-34.

ISBN 978-86-89465-16-7

1. Клеут, Јелена, 1980- [аутор] 2. Радовановић, Бојана, 1982- [аутор]
а) Универзитети - Научно-истраживачки рад - Србија б) Невладине организације - Научно-истраживачки рад – Србија
COBISS.SR-ID 213289740